Jak jsem našla Valentýna

Na Valentýna jsem narazila vlastně náhodou. Při studiu ivanovických matrik a sčítacích archů jsem pátrala po vlastní rodinné historii. A mezi jmény, která jsem si zapisovala, se začalo jedno vracet znovu a znovu.

Valentýn Trpík – perleťář.

Zaujalo mě už samotné řemeslo. Co vlastně takový perleťář dělal? Jak se z obyčejné lastury stal knoflík, brož nebo jiná drobnost? A proč byl Valentýn v Ivanovicích poměrně dlouhou dobu jediným člověkem, který se tomuto řemeslu věnoval?

Rodopis na chvíli počkal. Pustila jsem se do pátrání po historii perleťářství v Ivanovicích a zároveň jsem hledala všechno, co se dalo zjistit o Valentýnovi. Postupně se přede mnou začal skládat jeho příběh – odkud přišel, kde se řemeslu vyučil, jak si v Ivanovicích vybudoval vlastní dílnu, jak se mu podařilo řemeslo rozšířit a kolik lidí se u něj později vyučilo.

A já ten příběh jen přepsala.

Tam, kde prameny mlčely, jsem ho doplnila a oživila drobnými detaily ze života tehdejších Hanáků – jejich práce, zvyků, oblečení, jídla i každodenních starostí. Nechtěla jsem vytvořit jen příběh o jednom řemeslníkovi. Chtěla jsem zachytit i svět, ve kterém žil.

Vznikla tak kniha, která v sobě propojuje dnes téměř zapomenuté řemeslo s hanáckým folklórem a každodenním životem konce 19. století.

Nepsala jsem ji proto, abych se proslavila nebo zbohatla. Chtěla jsem jen Valentýnovi vrátit místo v paměti tohoto kraje.

Připomenout muže, který se zasadil o rozvoj perleťářského řemesla a díky němuž získalo obživu mnoho místních lidí.

Muže, na kterého lidé dávno zapomněli.

Perleťové knoflíky

Na jaře roku 1884 vystoupil z vlaku na nádraží v Nezamyslicích Valentýn Trpík. Přes rameno měl tmavý vak, uvnitř v šátku schované úspory, v ruce svíral bedýnku s nářadím. A v hlavě… v hlavě měl sen. Zatímco ostatní cestující se rychle rozprchli, on zůstal chvíli stát na místě a rozhlížel se. Na tváři mu pohrával spokojený úsměv.

Sedm let ve Vídni mu přineslo znalosti i jistotu, ale tady – v kraji mezi Nezamyslicemi a Mořicemi – byl doma. Krajina jeho dětství se téměř nezměnila. Pole, na kterých kdysi jako kluk sbíral šneky, pěšina, po níž chodil do školy, a vzadu věžička mořického zámku, která v podvečerním světle zářila jako zlatá.

Zhluboka se nadechl, než se vydal pěšinou mezi poli. Šel pomalu, ale jistě – každým krokem se přibližoval k domovu. Kráčel místy, která znával nazpaměť. Tady pásávali s Pepinem kozy. Támhle u Hané chytali raky do proutěného koše. Minul Kužmův mlýn a zabočil do dědiny.

Chalupy mu připadaly menší. Nezměnily se, to jen on vyrostl.

Na návsi seděl na lavce před chalupou starý Dostál, klobouk vražený do čela, fajfku v ruce. Valentýn pozdravil: „Pozdrav pámbu, strýcu.“

Dostál přimhouřil oči, ale jen kývl hlavou a mlčky bafnul z fajfky. Poznal ho? Nepoznal? Těžko říct. Ale až bude večer v hospodě, zřejmě se rozjede první kolečko: „Viděl sem nejakýho chlapíka, šel od mléna. Povědomé… ale né a né si spomnět…“

Valentýn pokračoval dál. Chalupa jeho otce stála kousek dál, zahradou sousedila s Dostálovými. Nízká, s dřevěnou brankou, která při každém otevření skřípala. Znělo to stejně jako před lety.

Na dvorku ucítil známou směs pachů: vápno, slepičince, staré dřevo a popel z pece. Slunce se opíralo do bílé omítky a házelo na zem ostré stíny. U studny stála dívka, s rukávy vyhrnutými nad lokty. Právě vytahovala vědro a přelévala vodu do džbánu. Slepice kdákaly kolem, jedna si poskakovala po obrubníku.

Valentýn zpomalil a tiše ji pozoroval. V jejím postoji a v pohybu ruky, když si zastrčila pramen vlasů za ucho, bylo

cosi důvěrně známého. Ale postava před ním byla vyšší, štíhlejší… jiná. Zatím ho nezpozorovala.

„Josefko?“ oslovil ji.

Trhla sebou a otočila se. Voda jí vyšplíchla na zástěru. Oči se na něj chvíli dívaly – váhavě, zkoumavě, jako když člověk hledá slovo, co má na jazyku, ale nemůže si vzpomenout. Pak se jí obličej rozzářil.

„Valin?“
Hlas jí přeskočil mezi pochybností a radostí.
„Ty... Si to ty?“
Usmál se. „Ja, su. Dočista.“

Pustila vědro, které s dutým žuchnutím dopadlo do trávy, a rozběhla se k němu. Objala ho kolem krku. Už to nebyla ta malá holka z jeho vzpomínek. A přesto v jejím hlase zaznělo cosi dívčího, křehkého.

„Sedum roků... Vrátil ses!“
„Vrátil, Josefko.“

Josefka ho pustila z objetí a oba zůstali stát u studny, jako by najednou nevěděli, co dál. Valentýn si promnul krk – dřevo bedýnky ho tlačilo do ramene – a zasmál se:

„Tož, máte to tu pořád stejný. Aji slípky mě poznaly.“

Josefka kývla a chtěla něco říct, když se za nimi ozvaly kroky. Ze dveří vyšla Anna – sukně tmavá, ruce od těsta, na hlavě šátek. V očích vrásky a ve výrazu neklid.

„Josefko, kde si tak dlóho, děvčico...?“

Pak se zarazila. dívala se na něj a vůbec se nepohnula.

„Valin?“
Valentýn kývl.
„Mamo.“

Bylo to prosté slovo, ale znělo silně. Anna nebyla jeho matkou. Ale jako by byla. Přišla pomalu k němu. Nepolíbila ho ani ho neobjala. Jen mu položila ruku na rameno a přitiskla ji tam, jako by chtěla cítit, že je skutečný.

„Tys nezapomněl cestu?“
„Nezapomněl.“

Valentýn prošel síní a vešel do seknice s omšelou lavkou pod oknem, stolem uprostřed a obrázkem svaté rodiny na zdi. Slunce sem pronikalo už jen šikmo a přes okenní tabulky vrhalo teplé světlo. V rohu praskalo v kamnech, hliněná podlaha byla studená.

Odložil bedýnku pod lavku a usedl ke stolu. Vzpomínky se mu tvracely, ale držel se – ruce položené na stole, prsty pevně propletené. Josefka už krájela chleba, Anna zehřívala polévku. Všechno to bylo tiché, samozřejmé. Nikdo se na nic neptal – jako by těch sedm let přikryli bílým plátnem a znovu prostřeli.

Zaskřípaly dveře a někdo v nich oklepával prach z bot. Za okamžik už stál ve dveřích Jan Trpík. Hubený, vysoký, s rameny sedláka a očima ostrýma navzdory šedinám.

„Že by návštěva?“ zamručel ve stínu. Mžoural do světla. „Tož skama dete, chlape? A kam máte namíříno?“

Valentýn se zvedl. Oči se jim střetly. Otec ztuhl. Chvíli jen stál, než udělal krok blíž.

„Valin?“
„Tato.“

Otec zůstal stát, pak si bez dalšího slova setřel pot z čela, opřel se o rám dveří a odkašlal si.

„Ty zatracené kluku. Tož ty ses vrátil…“

Popošel k němu – pomalu, neobratně ho objal.

V seknici voněla polévka. Anna postavila na stůl talíře. Otec si pomalu přisedl, opřel lokty o stůl a pozoroval syna. Večeřeli mlčky. Jen klepnutí lžíce o hliněný talíř, prasknutí v kamnech.

Když dojedli, sáhl Valentýn do vaku, který si odložil vedle lavice.

„Neco sem vám přivez. Není to velký, ale od srdce."

Otevřel tašku a vytahoval drobné dárky, každý pečlivě zabalený v hadříku. První položil před Josefku – malou sponu do vlasů z jemně vybroušené perleti, ve tvaru dvou květů.

„Aby sis to mohla dát, dyž pudeš v nedělu do kostela. Dělal sem to sám, po večerech."

Josefka si přikryla ústa dlaní. „Valine... to je nádherný."

Druhý dar podal Anně – drobný růženec, korálky navlečené na pevné niti, křížek z červené perleti.

„Vím, že se modlíš. Tam ve Vídni sem si nekdy říkal, že člověk se potřebuje držet nečeho pevnýho. Tam sem to držel já – a teď to drž ty."

Anna jen přikývla, oči se jí zaleskly. „Děkuju ti, synku.“ Třetí byl pro otce – nožík na otevírání dopisů, jednoduchý, s rukojetí z tmavé perleti, která se na světle lehce leskla.

„Na psaní asi nemáš moc času, ale dyby ti přeci neco přišlo, aspoň to máš čím otevřít.“

Jan si vzal nůž a chvíli ho obracel v ruce.
„Pořádná robota.“

Po večeři zůstali sedět u stolu. Anna si přinesla vyšívání, Josefka loupala brambory na zítřek, Jan sáhl po fajfce. A Valentýn vyprávěl.

„Dílna byla velká. Sedum, osum lidí. Někdo dělal výseky, jiný leštil. Mistr byl pravé Vídeňák. Přísné, ale učil dobře. Napřed sem jen drhnul mušle. Takový velký, až ze Španěl. Dělaly se z nich knoflíky.“

Jan zvedl obočí. „Knoflíky? Z mušlí?“

„Knoflíky, spony, i věci pro paní – vějíře, víčka od pudřenek. To si ani nedovedeš představit, jak je to krásný, dyž to člověk dobře vybrósí.“